

УДК 343.712.2(477)

ПІРАТСТВО ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ РІЗНОВИД РОЗБОЮ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Григор ТІГРАНЯН,
здобувач кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНОТАЦІЯ

У статті представлено компаративний аналіз кримінально-правової регламентації піратства як складу злочину за чинним Кримінальним кодексом України та законодавством окремих зарубіжних держав. На підставі цього надано певні рекомендації для вдосконалення національного кримінального законодавства в цій сфері.

Ключові слова: піратство, розбій, насильство, погроза насильства, пограбування.

PIRACY AS A SPECIAL KIND OF BRIGANDAGE: CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF THE OFFENCE ACCORDING TO THE VALID CRIMINAL CODE OF UKRAINE AND THE LEGISLATION OF CERTAIN FOREIGN COUNTRIES

Grygor TIGRANYAN,
Applicant of the Criminal Law Department
of National University "Odessa Law Academy"

SUMMARY

In the article, there is a comparative analysis of criminal legal regulation of piracy as an offence according to valid Criminal Code of Ukraine and the legislation of certain foreign states. Based on this analysis, certain recommendations for improvement of national criminal legislation in this sphere are given.

Key words: piracy, brigandage, violence, violence threat, robbery.

Постановка проблеми. Кримінальна відповідальність за розбій та піратство має тривалу історію розвитку, яка проявляє дещо суперечливий характер, оскільки в різні періоди категорія «розбій» мала різний зміст у юриспруденції, а подекуди взагалі не міститься в законодавстві, оскільки охоплюється іншою кримінально-правовою категорією. Східні характеристики ми бачимо під час аналізу піратства як правової категорії та суспільного явища.

Уже за часів Стародавнього Риму ставлення до піратів і піратства як соціального явища уособлювала відома сентенція «*Pirata hostis humani generis*» – «Пірат – ворог людського роду» [1, с. 41].

Піратство, будучи одним із найстародавніших злочинів міжнародного характеру, у XXI ст. залишається головною загрозою міжнародному судноплавству в низці районів Світового океану (адже, як відомо, близько 90% усіх товарів у світовій торгівлі перевозяться морем) [2, с. 25].

Про підвищену суспільну небезпечність цього виду соціальної активності в сучасних реаліях наочно свідчить хоча б той факт, що в низці держав (наприклад, Омані, Папуа-Новій Гвінеї, Республіці Корея, Сінгапурі тощо) за кваліфіковане піратство винним може бути призначено смертну кару [3, с. 35]. Кримінальний кодекс Куби передбачає це покарання як альтернативну санкцію навіть за загальний склад піратства [3, с. 35].

Як це не парадоксально, проте в Єдиному державному реєстрі судових рішень України нам не вдалося знайти жодної кримінальної справи, порушеної за ст. 446 Кримінального кодексу України («Піратство»). І це при тому, що Україна має вихід до двох морів, загальна довжина її берегової смуги

сягає 2 835 км, а вітчизняні судна можуть здійснювати свої рейси в усіх районах Світового океану [4, с. 655].

Аналіз спеціалізованої літератури показав, що схожа ситуація спостерігається в сусідніх державах.

Так, у Російській Федерації з 2001 р. по 2011 р. за ст. 227 Кримінального кодексу Російської Федерації («Піратство») було порушено лише 4 кримінальні справи [5, с. 4].

На наше переконання, офіційні статистичні показники суттєво спотворюють реальний стан справ у цій сфері та радше є свідченням недосконалості юридичної конструкції піратства як складу злочину [5, с. 3–4]. Адже дуже часто діяння, які містять у собі всі ознаки піратства, фактично кваліфікуються за іншими статтями Кримінального кодексу України, наприклад: грабіж (ст. 186 Кримінального кодексу України), розбій (ст. 187 Кримінального кодексу України), угон або захоплення морського чи річкового судна (ст. 278 Кримінального кодексу України), самоправство (ст. 356 Кримінального кодексу України) тощо [5, с. 3–4].

Морське піратство поряд із наркотрафіком, незаконною торгівлею зброєю, контрабандою підроблених ліків, переправленням нелегальних мігрантів до Європи називається в доповіді Управління ООН з наркотиків та злочинності в 2013 р. однією з основних сфер діяльності транснаціональних злочинних угруповань. Як злочин міжнародного характеру піратство визначається положеннями Конвенції ООН про відкрите море 1958 р. та Конвенції ООН з морського права 1982 р.

Стан дослідження свідчить про міжгалузевий характер заявленої проблематики. Окремі її аспекти вивчалися в межах як міжнародного публічного права (Р.С. Галієв,

Н.А. Зелінська, А.М. Лавлінська, Л.А. Моджорян, Н.І. Пашковський, Ю.С. Ромашев, В.Ф. Сідорченко), так і кримінального права (В.М. Додонов, В.С. Комісаров, А.А. Тодоров та інші вчені).

З огляду на наведене **метою статті** є компаративний аналіз кримінально-правової регламентації піратства як складу злочину за чинним Кримінальним кодексом України та кримінальним законодавством окремих зарубіжних держав, щоб сформулювати певні рекомендації для вдосконалення національного законодавства в цій сфері.

Вклад основного матеріалу. Поняття «піратство» (від грецьк. «*pirates*» та лат. «*pirata*» – «грабіжник», «розбійник») дослівно тлумачиться як морський розбій [6, с. 1016]. Тобто навіть із суто етимологічної позиції піратство дуже тісно пов'язане з розбоєм.

Незважаючи на наявність досить розгалуженої міжнародно-правової регламентації протидії піратству (Женевська конвенція про відкрите море 1958 р., Конвенція ООН з морського права 1982 р., Римська конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства, 1988 р. та Протокол до неї про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі тощо [5, с. 3–4]), у національних законодавствах має місце повний різнобіч у питаннях криміналізації розглядуваного злочину [3, с. 31].

Так, спеціальні склади піратства є в кримінальному законодавстві приблизно половини держав світу, у тому числі таких, як Австралія, Аргентина, Болівія, Вануату, Великобританія, Венесуела, Вірменія, Гватемала, Гондурас, Грузія, Замбія, Ізраїль, Казахстан, Коста-Ріка, Македонія, Мексика, Молдова, Нідерланди, Нікарагуа, Нова Зеландія, Оман, Панама, Російська Федерація, Румунія, Сальвадор, Словенія, США, Таджикистан, Україна, Філіппіни, Хорватія, Черногорія, Чилі, Еквадор, Естонія [3, с. 31].

Відсутнє піратство як склад злочину в кримінальних законах Австрії, Азербайджану, Албанії, Андорри, Білорусі, Бельгії, Болгарії, В'єтнаму, Індії, Іспанії, Італії, Киргизії, Латвії, Литви, Мавританії, Мальти, Монголії, Норвегії, Пакистану, Парагваю, Перу, Судану, Таїланду, Тунісу, Туркменістану, Угорщини, Узбекистану, Фінляндії, Франції, Швейцарії, Швеції, Шрі-Ланки [3, с. 31]. Варто додатково наголосити на тому, що в самому Сомалі – осередку сучасного піратства – кримінальне законодавство злочин «піратство» також не передбачає [2, с. 40].

Будь-яка піратська діяльність включає в себе діяння, що мають ознаки інших складів злочинів (розбою, бандитизму, вбивства тощо), тому ми повністю згодні з В.М. Додоновим у тому, що загалом без особливої норми про піратство можна було б обійтися. Увесь сенс спеціальної криміналізації піратства полягає у формулюванні особливого діяння, щодо якого ця держава готова здійснювати універсальну юрисдикцію згідно з нормами міжнародного права [3, с. 32].

Необхідно зазначити, що серед держав, які криміналізували піратство, відсутня чітка позиція щодо місцерозташування цього діяння в системі Особливої частини кримінального права.

Так, найбільш поширеним є розуміння піратства як посягання на міжнародний правопорядок. Такий підхід притаманний і чинному Кримінальному кодексу України, де піратство (ст. 446) позиціонується як злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини Кримінального кодексу України).

В інших державах у піратстві вбачають своєрідний «вводний» аналог бандитизму, тому відносять його до злочинів проти суспільної безпеки (Кримінальний кодекс Вірменії, Кримінальний кодекс Грузії, Кримінальний кодекс

Казахстану, Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки, Кримінальний кодекс Молдови, Кримінальний кодекс Російської Федерації, Кримінальний кодекс Таджикистану) [3, с. 32].

Інколи трапляються й інші підходи. Наприклад, у Кримінальному кодексі Румунії піратство віднесене до злочинів проти власності, у Кримінальному кодексі Нікарагуа – до злочинів проти зовнішньої безпеки держави, у Кримінальному кодексі Нідерландів цей склад злочину поміщено в главу «Злочини, пов'язані із судноплавством та авіацією», а в Кримінальному кодексі Черногорії – у главу «Злочини проти безпеки суспільного транспорту» [3, с. 32].

Згідно із ч. 1 ст. 446 Кримінального кодексу України піратство – це *використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди озброєного чи неозброєного судна для захоплення іншого морського чи річкового судна, застосування насильства, пограбування або інших ворожих дій щодо екіпажу чи пасажирів такого судна*.

Така законодавча дефініція піратства, хоч і базується на міжнародно-правовому розумінні цього діяння (наприклад, ст. 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р. [7]), навряд чи є стовідсотково досконалою.

По-перше, якщо виходити з того, що піратство – це спеціальний різновид розбою [8, с. 1–2], то не зрозуміло, чому законодавець під час конструювання цього складу злочину «опускає» таку важливу ознаку, як «погроза» застосування насильства, адже на практиці такі ситуації є досить поширеними.

Наприклад, Архангельський обласний суд 24 березня 2011 р. виніс вирок шістьом піратам, які в 2009 р. захопили суховантаж «Arctic Sea» у Балтійському морі. Судно належало мальтійській компанії та перевозило вантаж деревини вартістю 2 млн євро. Погрожуючи команді зброєю (в арсенал злочинців входили автомат Калашникова, пістолет «Вальтер», обріз із мисливської рушниці та помпові рушниці), пірати захопили судно та почали вимагати від компанії-судновласника та страхової компанії викуп у розмірі 1,5 млн євро. Після захоплення суховантажу злочинці змушували моряків нести вахти та встановили відеорежими для нагляду за екіпажем судна, здійснювали розкрадання особистих речей членів екіпажу [9].

Більш виваженим у цій частині є визначення піратства, представлене в кримінальному законодавстві окремих держав пострадянського простору. Зокрема, згідно із ч. 1 ст. 220 Кримінального кодексу Республіки Вірменія піратством визнається *напад на морське або річкове судно з метою заволодіння чужим майном, вчинене із застосуванням насильства або погрозою його застосування* [10]. Така ж дефініція піратства репрезентована в ч. 1 ст. 227 Кримінального кодексу Російської Федерації [11].

Як видається, у такому аспекті варто було б сформулювати ч. 1 ст. 446 Кримінального кодексу України, криміналізувавши в ній поряд із насильством погрозу його застосування.

По-друге, як порушення принципу диференціації кримінальної відповідальності необхідно розцінювати також відсутність у ст. 446 Кримінального кодексу України конкретизації насильницьких дій під час піратства. Адже, як констатує Ю.С. Ромашев, спостерігається тенденція до підвищення рівня насильства, застосовуваного піратами в ході нападів на судна, їх затримання й переговорів. Захоплення суден зазвичай супроводжуються погрозами вбивства, за подіянням тілесних ушкоджень, тривалим утриманням пасажирів та екіпажів захоплених суден. У ході таких нападів нерідко вбивали членів екіпажу, пасажирів [2, с. 21–22].

У зв'язку із цим доречною виглядає пропозиція А.А. Тодорова щодо необхідності доповнення кваліфіко-

ваного складу піратства вказівкою на вчинення нападу із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я [5, с. 12].

По-третє, необхідно зважати також на те, що піратство в сучасних реаліях видозмінюється, набуває нових форм. З окремих розрізнених, хоч і численних, актів воно перетворюється на складне суспільно небезпечне явище, починає мати характер організованої злочинної діяльності [2, с. 29].

Водночас вчинення піратських нападів у співучасті жодним чином не відображене серед кваліфікованих ознак піратства в ч. 2 ст. 446 Кримінального кодексу України. Це виглядає ще більш дивним на тлі того, що в ч. 2 ст. 187 Кримінального кодексу України (загальна норма) як обтяжуюча обставина розбою передбачене його вчинення за попередньою змовою групою осіб.

У цій ситуації більш раціональною є позиція, представлена в кримінальному законодавстві Республіки Вірменія та Російської Федерації. З положень ч. 2 ст. 220 Кримінального кодексу Республіки Вірменія вбачається, що кваліфікованим видом піратства є його вчинення організованою групою [10]. Подібним чином сформульоване його поняття в ч. 3 ст. 228 Кримінального кодексу Російської Федерації, де вказано, що піратство, вчинене організованою групою, є особливо кваліфікованою ознакою цього злочину [11–13].

Вважаємо, що кваліфікований вид піратства такого змісту повинен міститися також у ст. 446 Кримінального кодексу України.

Висновки. Таким чином, можемо резюмувати, що слово «піратство» дослівно тлумачиться як «морський розбій». Незважаючи на наявність досить розгалуженої міжнародно-правової регламентації протидії цьому явищу, спеціальні склади піратства є в кримінальному законодавстві приблизно половини держав світу.

Криміналізація піратства – це наслідок наявності міжнародно-правових зобов'язань конкретної держави щодо злочинів, які становлять загрозу для всієї світової спільноти (посягають на міжнародний правопорядок).

Серед держав, які криміналізували піратство, відсутня чітка позиція щодо місцезростаювання цього діяння в системі Особливої частини кримінального права (наприклад, у Кримінальному кодексі України це посягання на міжнародний правопорядок, у Кримінальному кодексі Республіки Вірменія та Кримінальному кодексі Російської Федерації – злочин проти суспільної безпеки («водний» аналог бандитизму), у Кримінальному кодексі Румунії – злочин проти власності, у Кримінальному кодексі Нікарагуа – злочин проти зовнішньої безпеки держави тощо).

Для вдосконалення кримінально-правової регламентації піратства в Україні пропонується здійснити такі дії:

– у ч. 1 ст. 446 Кримінального кодексу України криміналізувати погрозу застосування насильства;

– як кваліфікований вид піратства окремо виділити застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я;

– вчинення піратських нападів організованою групою відобразити серед кваліфікованих ознак піратства в ч. 2 ст. 446 Кримінального кодексу України.

Список використаної літератури:

1. Зеленина М.В. Піратство и каперство как социальное явление: исторический аспект. История современного государства и права. 2010. № 10. С. 40–42.
2. Ромашев Ю.С. Борьба с пиратством и вооруженным разбоем на море (правовые основы и практика): монография. М.: ТрансЛит, 2013. 336 с.
3. Додонов В.Н. Ответственность за пиратство (морской разбой) в современном уголовном праве. Транспортное право. 2008. № 4. С. 31–35.
4. Кримінальне право (Особлива частина): підручник: в 2 т. / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Луганськ: Елтон-2, 2012. Т. 1. 780 с.
5. Тодоров А.А. Уголовно-правовая характеристика пиратства по российскому и зарубежному законодательству: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». М., 2012. 32 с.
6. Советский энциклопедический словарь / ред. А.М. Прохоров. М.: Советская энциклопедия, 1980. 1600 с.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права: міжнародний документ від 10 грудня 1982 р. (ратифікований 3 червня 1999 р.) / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057/page.
8. Горішній О.О. Кримінально-правова характеристика розбою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
9. Перцев А.А. Піратство не признали угоном. Коммерсантъ. 2011. № 51. URL: <http://kommersant.ru/doc/160726>.
10. Уголовный кодекс Республики Армения от 18 апреля 2003 г. URL: <http://www.ugolovnykodeks.ru/category/ugolovnyj-kodeks-armenii>.
11. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. URL: <http://www.zakonrf.info/uk/>.
12. Галиев Р.С. Международно-правовое сотрудничество государств в борьбе с морским пиратством: дисс. ... канд. юрид. наук. М.: Московский ун-т МВД РФ, 2013. 205 с.
13. Допилка С.О. Уголовная ответственность за терроризм и пиратство на море: дисс. ... канд. юрид. наук. К., 1993. 192 с.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Тігранян Григор Самвелович – здобувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tigranyan Grygor Samvelovych – Applicant of the Criminal Law Department of National University “Odessa Law Academy”

tigranyang@gmail.com